

Justine Brabant

Vad vänstern i Ukraina har att säga oss

Ur *Mediapart*, 22 februari 2024

Ofta heter det att det inte finns någon vänster i Ukraina. Och en lång era av stalinism har också gjort det komplicerat att använda sig av den etiketten. Att säga sig vara ”vänster” kan minst leda till höjda ögonbryn, att åberopa sig på ”socialismen” väcker misstro och rent av leda till en utskällning. Och sedan den ryska invasionen i februari 2022 har detta bara ytterligare accentuerats.

Om det inte finns någon vänster rent institutionellt i Ukraina existerar det likväl progressiva röster och aktivism i landet, internationalistiska, ekologiska, feministiska, folk som kämpar för social rättvisa och mot de nyliberala reformerna. Och de har inte slocknat för att kriget mot Ryssland nu går in på tredje året.

I början av juli i fjol när hela Ukraina spänt väntade på arméns motoffensiv tog sig Sociala rörelsen (Sotsialnyi Ruch) tid till en kommuniké där man fördömde att den unge Nahel dödats av en polis i Nanterre (utanför Paris) och uttalade sin ”solidaritet med den franska ungdomen i dess kamp för värdighet och rättigheter”.

Och i november då landets president Volodymyr Zelenskyj uttryckte sitt bestämda stöd till Israel och dess urskillningslösa bombningar av Gaza skrev aktivister och medlemmar av civilsamhället en text till stöd för Palestinas folk ”som i sjuttiofem år lider under och sätter sig upp mot Israels militära ockupation, mot separationen, det koloniala våldet, den etniska rensningen, mot att fråntas sin mark och mot apartheid”.

Trots en tillvaro som kriget vänt upp och ner på anordnas konferenser om klimatförändringen, skrivs appeller om omedelbart eldupphör i Palestina, finns lokaler där arbetarna kan få rättshjälp och pågår mobiliseringar mot stängning av universitet.

Medan den offentliga debatten om Ukraina ofta monopoliseras av ”experter” som strör omkring sig geopolitiska visdomar från komforten i västeuropeiska huvudstäder och där ukrainarnas åsikter ofta reduceras till vad deras president tycker blir det alltmer angeläget att lyssna på andra röster.

Offensiv om arbetsrätten

Just nu har inte Oleksandr Skyba en minut över. Han tar hellre viktiga möten via Zoom än per telefon: den senare ringer så ofta att han nästan inte hinner ta ett samtal förrän det ringer igen.

Han är lokförare och arbetar vid ett lokomotivgarage i Darnytsija i förorterna till Kyiv. Han är ordförande för de ukrainska järnvägsanställdas oberoende fackförening med ungefär 50 000 medlemmar. I månader fylls hans dagar av samtal från arbetare i behov av råd och stöd.

”I krigets början var vi bokstavligen tvungna att rädda livet på våra kollegor, hitta skottsäkra västar, läkemedel ... Idag handlar det om mer klassisk facklig verksamhet, att försvara lokförarnas rättigheter”, säger han. Och det finns att göra då ”arbetsledningen och regeringen drar åt tumskrubarna och gör arbetsförhållandena tyngre och mer komplicerade”.

För medlemmarna av vänstern i Ukraina väntar sannolikt än tuffare tider när kriget väl är över: arbetsrätten är på väg att upplösas i allt raskare takt. Ett av de mest slående uttrycken för det är lag ”5371”, som fråntar nära 70 procent av arbetarna deras rättigheter. Lagen ratificerades i augusti 2022 av president Zelenskyj och föreskriver att för företag med mindre än 250 anställda gäller inte längre några kollektivavtal: anställningskontrakten ska ”förhandlas fram”

och undertecknas direkt mellan arbetsgivaren och den anställde. Med andra ord, det finns inte längre något skydd när det gäller maximal arbetstid, minimilön eller villkor för avskedande.

Andra lagförslag är på gång och som kan ”minska ersättningen för övertid och nattarbete” eller ”förenkla procedurerna vid avskedande”, säger Oleksandr Skyba.

Även de stora fackliga organisationerna, kända för att vara mer tillmötesgående mot regeringen, har insett att det finns problem. Det senaste förslaget till reform av ukrainsk arbetsrättslagstiftning ”tillgodoser inte löntagarna och fackföreningarna”, deras ”rättigheter kommer att minska”, säger Grygorij Osovyi, ledare för den ukrainska landsorganisationen (mer känd under förkortningen FPU) med tre miljoner medlemmar. Och han medger att ”[den sociala] dialogen avsevärt försvårats av kriget”.

Försvvararna av ett välfärdssamhälle i Ukraina oroar sig också på längre sikt för hur landets ledare planerar att genomföra återuppbyggnaden. Detta enorma projekt verkar för närvarande främst betraktas som ett gyllene tillfälle av gräddan av finanskapitalet – och de makthavande i Ukraina verkar inte ha något emot att dit överlämna en del av landets framtid.

”De planer på återuppbyggnad av Ukraina som regeringen presenterat har tillkommit i samarbete med de rika i andra länder”, säger historikern och aktivisten Hanna Perechoda, medlem av Sociala rörelsen, en av de mest aktiva organisationerna inom vänstern i Ukraina. ”Varken civilsamhället eller fackföreningarna får medverka. Det mesta tycks gå ut på att montera ned allt som återstår av social trygghet och privatisera allt som går att göra och hoppas att chockterapi ska fungera – utan tanke på att den aldrig i mänsklighetens historia fungerat.”

Mäktig manifestation för Ukraina i Stockholm 24/2 2024

Enda hoppet, stödet utifrån

Alla organisationer och aktivister inom vänstern i landet är medvetna om den nedmontering av arbetsrätten som pågår och den ultraliberala återuppbyggnad som väntar, men utrymmet för att agera är begränsat.

”Tyvärr går det inte att använda klassiska metoder som demonstrationer och strejker” [förbjudna på grund av krigslagarna], säger lokföraren Oleksandr Skyba. ”Det enda som återstår är förhandlingar och att gå till domstol – men det senare kostar mycket pengar.”

”Eliten i Ukraina är fullständigt nyliberal och det finns ingen som på något verkningsfullt sätt kan sätta sig upp mot attackerna på arbetsrätten”, säger Olena Slobodian dystert, hon forskar i samhällsvetenskap och har specialiserat sig på sociala trygghetssystem.

Att ett antal av dessa progressiva aktivister engagerat sig i kriget mot Ryssland gör inte det hela lättare. ”De flesta av mina vänner på vänsterkanten har anslutit sig till Ukrainas armé eller arbetar som volontärer för att bistå armén”, säger författaren Artem Tjapeje, som arbetat som volontär sedan början av kriget.

”Enda undantaget är stalinisterna – en del av dem har gett sig av till den ryska ockupanten”, säger författaren, som nåtts på länk i den lilla stad där hans enhet för närvarande är placerad. ”Men folk inom den anti-auktoritära vänstern i Ukraina, de flesta anarkisterna, marxisterna, den ’nya vänstern’ har endera anslutit sig till armén eller håller på att utbilda sig för att göra det. Om de inte kan, till exempel för att de har sjuka barn, försöker de hjälpa armén materiellt. Många kvinnor med bakgrund inom vänstern har också gått med i armén som läkare.”

I detta läge är stödet utifrån ett av de få hopp som återstår. ”Stöd fackföreningarna”, utbrister Oleksandr Kyselov, en annan medlem av Sociala rörelsen, i en text i form av program riktat till den internationella vänstern. Där uppmanar han européer och amerikaner, vars skatter till en del går till program för ekonomiskt stöd till Ukraina, att ”trycka på för att inkludera sociala klausuler i villkoren för hjälp”.

”I en idealvärld skulle vi givetvis önska att det vore huvudaktörerna för en förändring som kunde tvinga på staten sina villkor, dvs arbetarna själva”, säger Hanna Perechoda. Men ”på grund av hur läget ser ut, den allmänna svagheten hos sociala aktörer och arbetarklassen i Ukraina, har vi behov av en tredje kraft, utifrån, som vänsterpartier eller fackföreningar i andra länder. De kan trycka på den ukrainska staten.”

På ett sätt som kan förvåna ur västeuropeisk synvinkel anser många av dessa vänsteraktivister att det vore en bra nyhet för arbetarnas rättigheter om Ukraina blev medlem av EU: det europeiska ramverket skulle tvinga ledarna i Ukraina, som med full frihet att tillämpa sin ekonomiska politik kan visa sig vara betydligt mer radikala än också de mest radikala dödgrävorna av välfärdsstaten i Bryssel.

”Ert system [EU:s] är förstås inte optimalt – det ser ut som det gör på grund av den kapitalism ni har just nu”, säger Olena Slobodian. ”Men jämfört med den form av nyliberalism som håller på att genomföras i Ukraina är det klart bättre. Vår regering har ingen som helst strategi i någon sektor när det gäller välfärdspolitik.”

”Inte ha kämpat förgäves”

Och själva kriget, orsakerna till det och hur det kommer att gå? Vad har dessa representanter för den anti-auktoritära vänstern att säga där? Många gör ingen hemlighet av det: dialogen där med icke ukrainska aktivister kan vara frustrerande. För historikern, soldaten och socialisten Taras Bilous leder den framför allt till ”trötthet och besvikelse”: ”alltför mycket tid får ägnas åt att tillbakavisa uppenbart felaktig rysk propaganda”, ”alltför mycket tid får ägnas åt att slå fast grundläggande saker som självbestämmande, något som varje vänsteraktivist borde bara överens om sedan långt tidigare” och debatter som alltför ofta karakterisera av ”att man struntar i vad ukrainarna tycker” där dessa ofta endera reduceras till ”passiva offer som man får stå ut med” eller till ”nazister som man måste ta avstånd från”.

Författaren Artem Tjapeje delar denna frustration. Medan han för det mesta är återhållsam hettar det till när vad han kallar ”westplainers” kommer på tal – ett nedsättande uttryck om personer från Väst som nödvändigtvis måste undervisa östeuropéer, i det här fallet ukrainarna, om deras egen historia och komma med råd om hur de borde agera.

Särskilt ”tungt” har det varit, säger han, att se demonstrationer i framför allt Tyskland med krav på att inte hjälpa Ukraina. ”Att kalla sig vänster och kräva att man inte levererar några vapen till Ukraina för att det skulle ”leda till en upptrappning”? Men vad i all världen, endera blir vi massakrerade eller också förtryckta i hundra år igen. Om de personerna anser att det är bättre att Ukraina koloniserar på nytt betyder det att de är rasister utan att inse det”, sopar han till med.

”Bara för att vi är kritiska till vissa saker, som Zelenskyjs politik till exempel, tror en del utländska aktivister att vi har en helt annan syn på kriget [än andra ukrainare] och målen med det ukrainska motståndet”, säger Olena Slobodian. ”Så här kan det låta: Oh, om ni inser att fackföreningar är viktiga förstår ni säkert också att ni måste uppge Krim”, säger forskaren och aktivisten med ett bittert skratt.

Och alltmer börjar vissa tongångar göra sig hörda, allt högre efter misslyckandet för den ukrainska motoffensiven förra sommaren, om att eftersom kriget verkar ha hamnat i ett dödläge militärt vore det kanske dags för ukrainarna att lägga ned vapnen, börja förhandla med Ryssland och kanske ge efter om en del av sitt territorium.

När man nu går inte på krigets tredje år, och trots de förfärliga offer det inneburit, är vänsteraktivisterna i Ukraina klara över en sak: det blir inte tal om något sådant. Ukrainarna är ”trötta”, säger Hanna Perechoda, men det är en trötthet kombinerad med en annan känsla, också den mycket påfallande i samhället: ”Önskan att kampen inte ska ha varit förgäves”.

Enligt henne handlar uppmaningarna till förhandling med Putin om att ”förneka verkligheten”: ”I det ser jag en önskan om att klamra sig fast vid ett visst status quo, där man kan leva i lugn och ro utan att bekymra sig om saker som krig, där man handlade med självhärskare utan att ställa sig några frågor, där man fick konsumera och leva i fred utan att dessa ukrainare höll på att kräva ekonomisk och militär hjälp.”

Men att tro att det skulle gå att återfå detta status quo via en lokal lösning, genom att Ukraina överlämnar en del av sitt territorium till Ryssland, är för henne en ”illusion”, som en del när av två skäl: ”De politiker som för fram den lösningen är endera politiskt naiva – genom att tro att det skulle gå att lösa något på det lokala planet som i själva verket handlar om en global kris i uppbyggnaden av internationell säkerhet, eller också cyniska – genom att stödja tanken på en värld där imperialistisk konkurrens får råda och där varje stormakt har sin egen intressesfär.”¹

Nato i brist på bättre

Eftersom förutsättningarna för förhandlingar inte är uppfyllda, och för att försöka vinna detta krig, manar den anti-auktoritära vänstern i Ukraina således, som man gjort hela tiden sedan februari 2022, till stöd för vapenleveranser. Och för att försäkra sig om att detta krig blir det sista anser många aktivister att Ukraina inte har något annat val än att gå med i Nato – även om man i ett annat läge inte skulle kämpa för att en sådan organisation existerade.

”Jag förstår förstås dem som kritiserar Nato utifrån internationell säkerhet”, säger Olena Slobodian. ”Inte är det bra när några av de rikaste länderna, som redan dominerar världen

¹ Idén att stormakter måste ha rätt att omge sig med intressesfärer/inflytelsesfärer är en hörnsten i synen på storpolitik bland moderna sk ”realister”, där amerikanske professorn John Mearsheimer är den mest kände representeranten. Den ”realistiska skolan” ser internationell politik som främst en maktkamp mellan stater, där stormakterna strävar efter att värna om sina säkerhetsintressen genom att omge sig med intressesfärer. Realisterna anser att detta är helt i sin ordning och att mindre stater måste underkasta sig stormakternas vilja. Att detta är en teori som faller stormakterna i smaken är uppenbart. Om detta se artikeln [Stormakternas favoritteori är inget för vänstern](#) av Benny Andersson. Se även [Hur en politik med inflytelsesfärer stärker reaktionen](#) av ukrainaren Taras Bilous.

ekonomiskt och där många är gamla imperiemakter, dessutom förfogar över sitt eget militärblock. Allt det förstår jag.” I en idealisk värld ”skulle inga militärallianser finnas och för övrigt inga stater heller”, utbrister Hanna Perechoda.

”Men ur ukrainsk synvinkel idag är inte detta realistiskt. Som jag ser det har Ukraina helt enkelt inget annat val”, biter Olena Slobodian av med och påminner, i likhet med många andra ukrainare, hur europeiska och amerikanska löften tidigare om att trygga landets säkerhet (genom Minsk-avtalet och Budapest-memorandum) utan att formellt tillhöra någon militärallians ”fullständigt havererat”.

En pragmatism som inte hindrar aktivisterna från att fortsätta att föreställa sig och drömma om en mer rättvis värld när kriget väl är över. Då skulle Ukraina satsa ”minst fem procent av budgeten på social trygghet”, hoppas Olena Slobodian, landets invånare skulle fortsätta att föra dialog med ”andra i periferin” av Väst för att skapa ett nytt internationellt system där inte imperialistisk tävlan skulle råda, och där återuppbyggnaden av landet skulle ”gå i par med grön omställning, en anständig lön, fackliga rättigheter, ansvarsfulla företagare, skyddad anställning och en sund och säker arbetsmiljö”, säger Oleksandr Kyselov.

Översättning: Björn Erik Rosin

Lästips

Arnold Jeppsson och Göran Högberg: [Ryssland får inte segra!](#) (*Internationalen*) [Rapport från ett offentligt möte med Hanna Perechoda från ukrainska Sociala rörelsen 13 februari i Stockholm. Mötet var arrangerat av tidningen *Flamman*]

Hanna Perechoda: [Ukrainas arbetare kämpar även mot ett inre hot – de behöver stöd](#) (maj 2023)

Célia Mebroukine: [Mot kriget och liberala reformer – ukrainska fackföreningar på två frontavsnitt](#) (juni 2023)

[Sotsialnyi Ruch \(ukrainska Sociala rörelsen\) om sig självt](#) (juni 2022)

Artem Tidva: [Om Sotsialnyi Ruch \(intervju\)](#) (juni 2023)